

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคหลอดเลือดสมอง (Cerebrovascular disease) เป็นความผิดปกติที่เกิดขึ้นเมื่อเนื้อสมองขาดเลือดมาเลี้ยงหรือมีเลือดออก ไม่ว่าจะมียาธิสภาพที่หลอดเลือดเส้นเดียวหรือมากกว่า โดยอาจเป็นชั่วคราวหรือถาวร (National Institute of Neurological Disorders and Stroke, 2012) จากรายงานสถิติขององค์การอนามัยโลกพบว่าอุบัติการณ์การเกิดโรคหลอดเลือดสมองทั่วโลกยังคงเพิ่มสูงขึ้นทุกปี พบว่าปี ค.ศ. 2000-2008 อุตการณ์โรคหลอดเลือดสมองเพิ่มขึ้นจาก 52 เป็น 117 ต่อประชากรแสนคน (World Health Organization [WHO], 2011) ซึ่งคาดว่าในปี ค.ศ. 2020 ทั่วโลกมีผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเพิ่มขึ้น 2 เท่า (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2555) สำหรับประเทศไทย สถานการณ์โรคหลอดเลือดสมองในปี พ.ศ. 2551-2553 มีจำนวนผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง คือ 124,532 176,202 และ 196,159 รายตามลำดับ (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2555) จังหวัดลำปางมีจำนวนผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง คือ 2,324 2,945 และ 3,454 รายตามลำดับ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง, 2555) อำเภอแม่ทะ มีจำนวนผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองคือ 291 340 และ 453 รายตามลำดับ (กลุ่มงานโรคไม่ติดต่อ โรงพยาบาลแม่ทะ, 2554) และตำบลน้ำใจ มีจำนวนผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง คือ 15 26 และ 37 รายตามลำดับ (กลุ่มงานโรคไม่ติดต่อ โรงพยาบาลแม่ทะสาขาน้ำใจ, 2554) จากข้อมูลสถานการณ์ข้างต้น พบว่าจำนวนผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองตั้งแต่ระดับประเทศ จังหวัด อำเภอและพื้นที่ตำบลน้ำใจ มีลักษณะอุบัติการณ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือมีจำนวนผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยพบว่าเมื่อป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองบางรายอาจเสียชีวิต สำหรับผู้ที่รอดชีวิตมักจะมีคุณภาพการหลงเหลือ

ในปี ค.ศ. 2005 พบว่าอัตราการตายด้วยโรคหลอดเลือดสมองทั่วโลกพบ 5.7 ล้านคนและคาดว่าในปี ค.ศ. 2015 อัตราตายเพิ่มขึ้นถึง 6.5 ล้านคน และ 7.8 ล้านคนในปี ค.ศ. 2030 โดยเฉลี่ยมีอัตราการตายจากโรคหลอดเลือดสมองในแต่ละปี ประมาณ 6 ล้านคน (WHO, 2011) ประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2553 พบว่าโรคหลอดเลือดสมอง มีอัตราการตายที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.49 ต่อประชากรแสนคน จากปี พ.ศ. 2552 (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2555) จังหวัดลำปาง โรคหลอดเลือดสมองเป็นปัญหา

สาธารณสุขที่สำคัญ โดยในปี พ.ศ. 2553 พบอัตราตายด้วยโรคหลอดเลือดสมอง 39.96 ต่อประชากรแสนคน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง, 2555) ในปี พ.ศ.2553 อำเภอแม่ทะ มีอัตราตายเท่ากับ 97.81 ต่อประชากรแสนคน (กลุ่มงานโรคไม่ติดต่อ โรงพยาบาลแม่ทะ, 2554) สำหรับตำบลน้ำโจ้ในปี พ.ศ. 2554 พบมีอัตราตายด้วยโรคดังกล่าว เท่ากับ 46.41 ต่อประชากรแสนคน (กลุ่มงานโรคไม่ติดต่อ โรงพยาบาลแม่ทะสาขาน้ำโจ้, 2555) จากสถิติดังกล่าวนี้พบว่าโรคหลอดเลือดสมองเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญในพื้นที่ตำบลน้ำโจ้

โรคหลอดเลือดสมองเป็นสาเหตุการเจ็บป่วยและการตายที่สำคัญและหากผู้ป่วยรอดชีวิตมักมีความพิการหลงเหลืออยู่ (ชัยลักษณ์ ประเสริฐศรี, 2551) ทำให้ผู้ป่วยช่วยเหลือตนเองได้น้อยและเมื่อเกิดความพิการเป็นระยะเวลาานทำให้เกิดภาวะเครียดทั้งต่อตัวผู้ป่วยและบุคคลในครอบครัวหรือญาติได้ นอกจากนี้ปัญหาความเจ็บป่วยเรื้อรังย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม ค่ารักษาพยาบาล และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศได้อย่างมากมาย (กรพรรณ ขอบนิเทศน์, 2551) อย่างไรก็ตามพบว่าโรคหลอดเลือดสมอง สาเหตุที่เป็นปัจจัยเสี่ยงสูงที่สุดที่พบ คือโรคความดันโลหิตสูง (O'Donnell et al., 2010) โดยภาวะความดันโลหิตสูงทำให้หลอดเลือดสมองเสียความยืดหยุ่น ตีบแคบ และเกิดภาวะลิ่มเลือดอุดตันและเกิดการโป่งพองที่ผนังหลอดเลือด เมื่อระดับความดันโลหิตสูงขึ้นต่อเนื่อง ทำให้หลอดเลือดส่วนที่โป่งพองเกิดการแตก ผลจากการที่หลอดเลือดสมองมีการแตกหรืออุดตัน จะทำให้เกิดภาวะสมองขาดเลือด (สมาคมความดันโลหิตสูงแห่งประเทศไทย, 2555) นอกจากนี้จากการที่ผู้ศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ ร่วมกับประชาชนบ้านน้ำโจ้ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 ในกระบวนการวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชนชั้นสูง 2 ตามหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่าโรคความดันโลหิตสูงเป็นปัญหาทางด้านสุขภาพที่สำคัญและพบมากเป็นอันดับหนึ่ง ในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง ภาวะแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อผู้ป่วย ครอบครัวที่สำคัญ คือโรคหลอดเลือดสมอง จะเห็นได้ว่าโรคหลอดเลือดสมองแสดงให้เห็นถึงภาวะโรคและความสูญเสีย ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญต่อการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในแผนงานแผนยุทธศาสตร์สุขภาพดีวิถีชีวิตไทย พ.ศ. 2554-2563 มีจุดเน้นการป้องกันควบคุมโรคเรื้อรังในปี พ.ศ. 2556 คือ ลดการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง โรคความดันโลหิตสูง และเพิ่มความเข้มแข็งกระบวนการเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุม โดยมีตัวชี้วัด ในการดำเนินงาน คือ อัตราตายด้วยโรคหลอดเลือดสมองลดลง ร้อยละ 10 เมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2559 (ภาณุวัฒน์ ปานเกตุ, 2555) โดยเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ป่วย ผู้ดูแล ครอบครัวและชุมชน เป็นเครือข่ายทางด้านสุขภาพเพื่อนำไปสู่การแก้ไข ป้องกันโรค (นิตยา พันธุเวชย์, 2555) ทั้งนี้กรอบ

แนวความคิดดูแลผู้ที่มีปัญหาสุขภาพเรื้อรัง ให้โอกาสผู้ป่วยและครอบครัวหรือผู้ดูแลได้ร่วมประเมินความเจ็บป่วยปัญหาสุขภาพร่วมกัน และเรียนรู้การจัดการโรค เพื่อสร้างศักยภาพให้ผู้ป่วยและผู้ดูแล มีศักยภาพและสามารถจัดการปัญหาสุขภาพตนเองได้อย่างเหมาะสม ยั่งยืน(สุพัตรา ศรีวณิชชากร, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายองค์การอนามัยโลก (WHO, 2008) ซึ่งเน้นการพัฒนากระบวนการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งส่งเสริมและป้องกัน ควบคุม โรคหลอดเลือดสมอง นอกจากนี้ยังสนับสนุนการดำเนินการเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงด้วย ดังนั้น การดูแลผู้ป่วย ต้องให้ความสนใจในกลุ่มผู้ดูแลซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวและใกล้ชิดที่คอยให้ความช่วยเหลือ รวมถึงเป็นเครือข่ายทางด้านสุขภาพหนึ่งที่จะช่วยในการจัดการปัญหาสุขภาพของครอบครัวและคนในชุมชน

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการป้องกันและควบคุมโรคเรื้อรัง ชุมชนตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จึงมีการดำเนินการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรค ความดันโลหิตสูง โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรค ทั้งรายบุคคลรายกลุ่มและในชุมชน โดยใช้สื่อต่างๆ เช่น แผ่นพับ ให้ความรู้ การนำคู่มือ/แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับ โรคหลอดเลือดสมองที่หน่วยงานต่างๆพัฒนาขึ้นเช่น คู่มือการให้ความรู้เรื่องโรคหลอดเลือดสมองสำหรับประชาชนทั่วไป คู่มือโรคหลอดเลือดสมองสำหรับแพทย์ พยาบาล และคู่มือการฟื้นฟูผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองมาประยุกต์ใช้ในกลุ่มผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง โดยเจ้าหน้าที่ให้ความรู้ คำแนะนำแก่ผู้ป่วย ผู้ดูแลใช้คู่มือดังกล่าวเป็นแนวทางปฏิบัติในการดูแลผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง แต่จากการดำเนินงานเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองโดยเฉพาะในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง นั้นในทางปฏิบัติพบว่า การแก้ไข ปัญหาเพื่อให้บรรลุตามตัวชี้วัดที่กำหนดของกระทรวงสาธารณสุขยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากแนวทางหรือคู่มือที่ใช้ในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองยังไม่เฉพาะเจาะจงต่อกลุ่มผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง อีกทั้งไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงด้วย

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะพัฒนาแนวปฏิบัติเพื่อป้องกัน โรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง สำหรับผู้ดูแลในชุมชน ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งการพัฒนาแนวปฏิบัติ เป็นการสร้างโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ (พิกุลนันท์ พันธ์, 2549) ช่วยให้มีสุขภาพมีการตัดสินใจอย่างเหมาะสมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการในปัญหาที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งแนวปฏิบัติ สามารถใช้เพื่อลดความหลากหลายของการปฏิบัติ ลดความเสี่ยงของการเกิดความผิดพลาดจากการปฏิบัติ หรือเพื่อส่งเสริมการให้บริการที่มีคุณภาพ หรือการให้บริการสุขภาพโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (ฟองคำ ดิลกสกุลชัย, 2549) ซึ่งผู้ศึกษา

ได้พัฒนาตามรูปแบบขั้นตอนของ Evidence-Based Practice (EBP) ที่เสนอโดยศูนย์ความรู้เชิงประจักษ์ทางการพยาบาลและผดุงครรภ์แห่งประเทศไทย เฉพาะระยะที่ 1 ที่เป็นการพัฒนาแนวปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การกำหนดหัวข้อปัญหาที่ต้องการแก้ไข 2) กำหนดผลลัพธ์ 3) สืบค้นหลักฐาน 4) ประเมินคุณค่าของหลักฐาน และ 5) การสร้างแนวปฏิบัติ (พิบูล นันทชัยพันธ์, 2549) เพื่อให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย คุณภาพบริการ และเป็นการสอดคล้องกับสมรรถนะของพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน ในการสนับสนุนและให้ความรู้ ทักษะ บุรณาการความรู้เกี่ยวกับโรค การเจ็บป่วยที่พบบ่อยในชุมชน การให้ข้อมูลวิชาการและสถานการณ์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีส่วนร่วมในการใช้แนวทางหรือพัฒนาแนวปฏิบัติ เพื่อป้องกัน โรคที่เป็นปัญหาในชุมชน และพัฒนาตนเองให้เป็นพยาบาลปฏิบัติการขั้นสูง (Advanced practice nurse) โดยการนำความรู้เชิงประจักษ์มาใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง สำหรับผู้ดูแลในชุมชน

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง สำหรับผู้ดูแลในชุมชน ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

คำถามการศึกษา

1. แนวปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงสำหรับผู้ดูแลในชุมชน ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีลักษณะเป็นอย่างไร
2. แนวปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงสำหรับผู้ดูแลในชุมชน ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการปฏิบัติ หรือไม่อย่างไร

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษารุ่นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพัฒนา (developmental research) เพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง สำหรับผู้ดูแล ในชุมชน ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อกำหนด โดยอาศัยหลักฐานอ้างอิงที่เสนอโดยศูนย์ความรู้เชิงประจักษ์ทางการพยาบาลและผดุงครรภ์แห่งประเทศไทย รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557

นิยามศัพท์

แนวปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง สำหรับผู้ดูแลในชุมชน หมายถึง ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ดูแลเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคหลอดเลือดสมอง โดยการป้องกันในระดับปฐมภูมิ คือการป้องกันระยะก่อนเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ที่ประกอบด้วยการประเมินภาวะความดันโลหิตสูง การประเมินความเสี่ยงต่อโรคหลอดเลือดสมอง การให้ความรู้โรคความดันโลหิตสูง และโรคหลอดเลือดสมอง การส่งเสริมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง รวมถึงการจัดการเมื่อมีอาการเตือน โรคหลอดเลือดสมอง

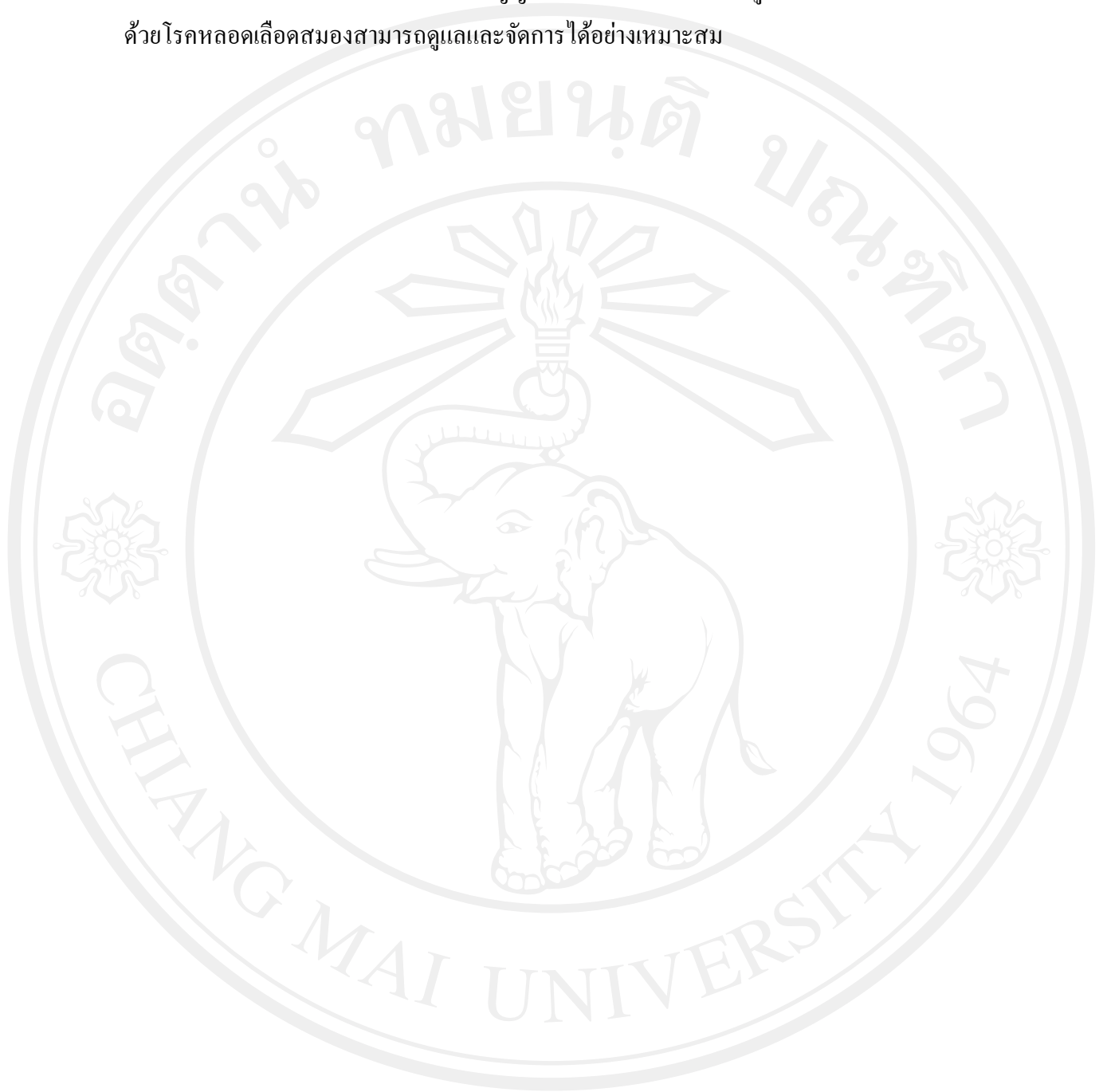
การพัฒนาแนวปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง สำหรับผู้ดูแลในชุมชน หมายถึง กระบวนการสร้างและทดสอบ ซึ่งเป็นการจัดทำตามข้อเสนอแนะสร้างขึ้นจากการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ดูแลเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง โดยให้กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือกลุ่มผู้พัฒนาแนวปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและผ่านการประเมินคุณค่าของหลักฐานจากผู้เชี่ยวชาญ ตามรูปแบบขั้นตอนของ Evidence-Based Practice (EBP) ที่เสนอโดยศูนย์ความรู้เชิงประจักษ์ทางการแพทย์และผดุงครรภ์แห่งประเทศไทย เฉพาะระยะที่ 1 ที่เป็นการพัฒนาแนวปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การกำหนดหัวข้อปัญหาที่ต้องการแก้ไข 2) กำหนดผลลัพธ์ 3) สืบค้นหลักฐาน 4) ประเมินคุณค่าของหลักฐาน และ 5) การสร้างแนวปฏิบัติ (พิบูล นันทชัยพันธ์, 2549)

โรคหลอดเลือดสมอง หมายถึง ภาวะที่มีความผิดปกติของระบบประสาทที่เกิดขึ้นทันทีทันใด เนื่องจากความผิดปกติของหลอดเลือดที่เลี้ยงสมอง เกิดจากหลอดเลือดอุดตันหรือแตก ทำให้สมองบางส่วนขาดเลือดไปเลี้ยงและไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ

ผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง หมายถึง บุคคลที่มีระดับความดันโลหิตมากกว่าหรือเท่ากับ 140/90 มิลลิเมตรปรอท ไม่จำกัดเพศและอายุ และได้รับการตรวจวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูงมีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ผู้ดูแล หมายถึง บุคคลหลักได้แก่ สามี ภรรยา บุตร ญาติพี่น้องหรืออาจเป็นบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อน เพื่อนบ้านของผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงตำบลน้ำโจ้ ที่ให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงตำบลน้ำโจ้ อย่างต่อเนื่อง ดูแลอย่างใกล้ชิด โดยผู้ดูแลต้องมีความรู้และให้คำแนะนำผู้ป่วยเกี่ยวกับ การลดปัจจัยเสี่ยง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ดูแลเรื่องการใช้จ่ายตามแพทย์สั่ง

การตรวจตามนัด การสังเกตอาการและสัญญาณเตือนที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ป่วย รวมถึงเมื่อมีอาการเตือน
ด้วยโรคหลอดเลือดสมองสามารถดูแลและจัดการได้อย่างเหมาะสม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved